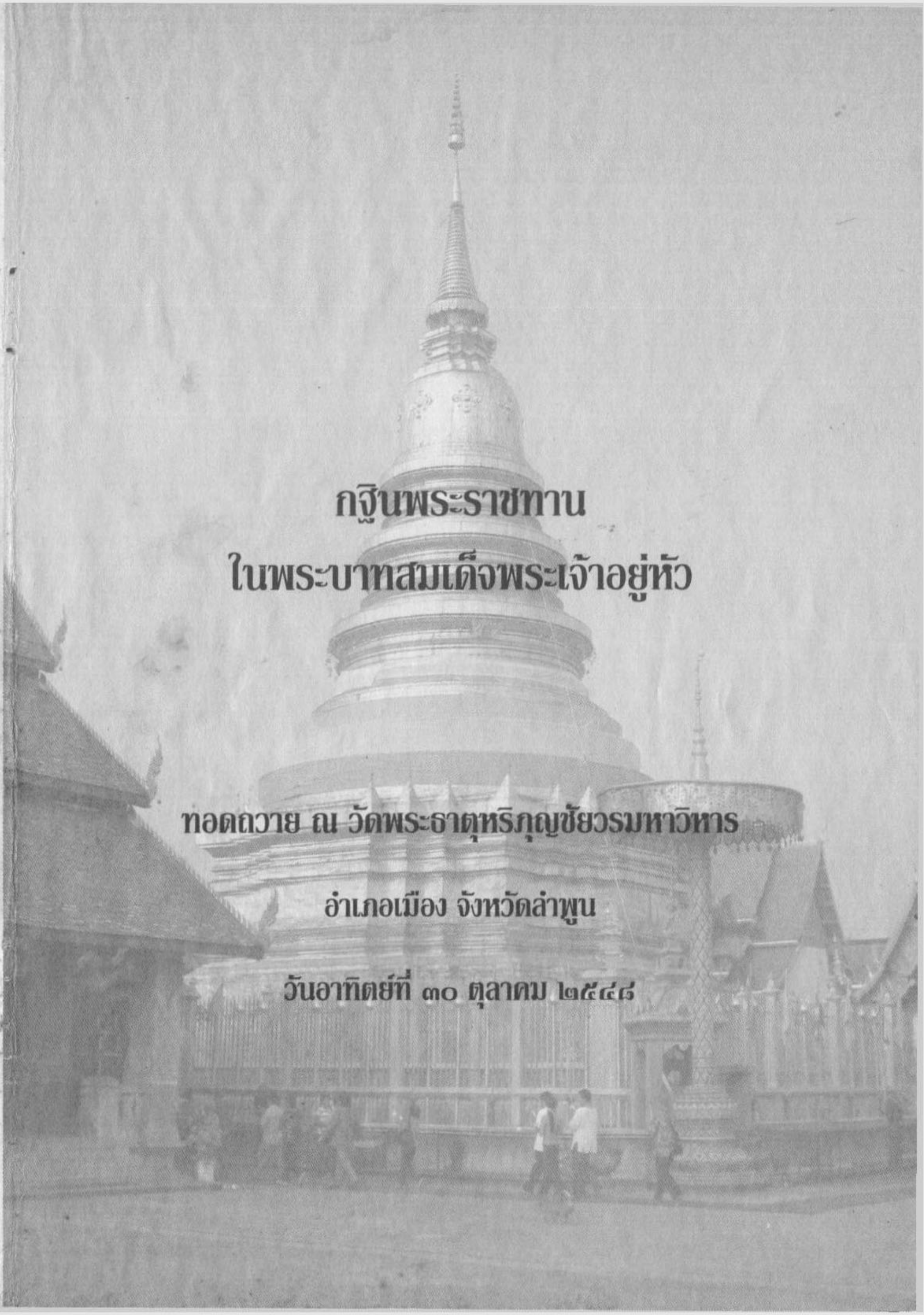
ผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปี ๒๕๔๘

วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๘

กฐินพระราชทาน
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทอดถวาย ณ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร

อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๘

ที่ วธ ๐๓๐๒/ 072

กรมการศาสนา
กระทรวงวัฒนธรรม
บางพลัด กทม. ๑๐๗๐๐

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

เรื่อง ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน ประจำปี ๒๕๔๘

นมัสการ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย

อ้างถึง ลิขิตวัดพระธาตุหริภุญชัย ที่ วพธ. ๐๐๒/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

ตามลิขิตที่อ้างถึง แจ้งว่า นางจำเนียร อ่อนถาวร มีความประสงค์จะขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์จำพรรษา ประจำปี ๒๕๔๘ ณ วัดพระธาตุหริภุญไชย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน นั้น

กรมการศาสนาได้รับทราบแล้ว จะดำเนินการขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินให้ตามความประสงค์

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดทราบ และกรมการศาสนาได้แจ้งให้ผู้ขอรับพระราชทานทราบด้วยแล้ว

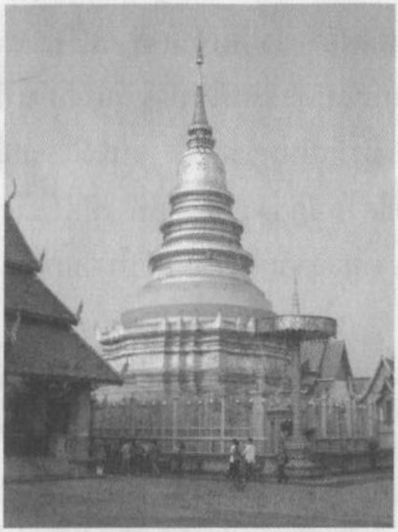
ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(นางศรีรัตน์ เกษตรสุนทร)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมการศาสนา

กองศาสนูปถัมภ์
โทร. ๐ ๒๔๒๒ ๘๘๐๔
โทรสาร ๐ ๒๔๒๒ ๘๘๐๑

วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร

วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร เป็น วัดหลวง ประจำเมืองลำพูนมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๗ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระยาอาทิตยราช ปัจจุบันวัดพระธาตุหริภุญชัยมีเนื้อที่ทั้งหมด ๒๕ ไร่ โดยแบ่งอาณาบริเวณออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่อยู่ในกำแพงชั้นในเป็นเขตพุทธาวาส มีองค์พระบรมธาตุเจ้าหริภุญชัยเป็นศูนย์กลาง ส่วนอาณาเขตชั้นนอกนั้นเป็นเขตสังฆาวาส แบ่งออกเป็น ๔ คณะ ซึ่งเดิมนั้นมีการแบ่งการปกครองออกเป็น ๔ วัดได้แก่

คณะหลวง หรือวัดหลวง ตั้งอยู่ด้านหน้าทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เดิมที่คณะนี้มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดอุปสมบทเจ้านาย และจัดให้มีพิธีเทศน์มหาชาติประจำปี ในวันเพ็ญเดือน ๑๒ นอกจากนั้นยังมีวิหารพระพุทธไสยยาสน์อยู่ติดกับกำแพงชั้นในอีกด้วย

คณะเชียงยัน หรือวัดเชียงยัน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเข้าประตูหน้าวัดจะเห็นคณะนี้อยู่ทางด้านขวามือ ซึ่งสถาปัตยกรรมที่เห็นคือ

โบสถ์พระทองทิพย์ หน้าวิหารนี้มีสระขนาดใหญ่และลึกพอสมควร ก่อผนังด้วยศิลาแลงเรียกว่า "สระน้ำแกง" เนื่องจากว่าเป็นสระที่ขุดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นที่ล้างจานชามที่ใช้เลี้ยงอาหารผู้คนที่มาช่วยสร้างพระธาตุ คณะนี้มีหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่กุลบุตร แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเมธีวุฒิกร ซึ่งมีนักเรียนทั้งที่เป็นพระสงฆ์สามเณรและกลุบุตรทั่วไป

คณะอัฏฐารส หรือวัดอัฏฐารส ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ คณะนี้มีหน้าที่ในด้านการจัดงานสลากภัตรประจำปีในวันเพ็ญเดือน ๑๐ (เดือน ๑๒ เหนือ)

คณะสะดือเมือง หรือวัดสะดือเมือง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับการก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์

ดังกล่าวมาแล้วว่า วัดนี้เป็นวัดหลวงมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๗ ดังนั้นจากระยะเวลาที่เริ่มก่อตั้งถึงปัจจุบันทำให้วัดนี้เป็นแหล่งสะสมศิลปกรรมหลากหลายรูปแบบหลายสมัย สิ่งสำคัญที่สุดของวัดนี้ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของวัด คือ องค์พระบรมธาตุหริภุญชัย ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีสถาปัตยกรรมที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุนั้น เป็นเพียงมณฑปปราสาทที่มีเสาสี่ด้าน แต่ละด้านมณฑปนี้ทำเป็นซุ้มโค้ง ภายโล่ง มีแท่นที่ใช้สำหรับประดิษฐานโกศบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มีความสูงจากฐานถึงยอด ๑๒ ศอก

ต่อมาในสมัยของพระยาสรรพสิทธิ์ โปรดให้สร้างมณฑปองค์ใหม่ครอบองค์เดิมที่พระยาอาทิตยราชสร้างไว้ มีความสูงทั้งสิ้น ๒๔ ศอก

เมื่อพระยามังรายตีเมืองลำพูนได้แล้ว พระองค์โปรดให้อ้ายฟ้า หรือขุนฟ้าปกครองนครลำพูน ขุนฟ้าได้ร่วมกับพระเถระผู้ใหญ่ของนครหริภุญชัยก่อเจดีย์ครอบมณฑปที่พระยาสรรพสิทธิ์สร้าง มีความสูงถึง ๗๐ ศอก

ในสมัยพระเจ้าติโลกราช ร่วมกับพระมหาเมธังกร ก่อพระมหาเจดีย์เจ้าองค์ที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ครอบเจดีย์ที่ขุนฟ้าสร้าง แล้วเสร็จในปี จ.ศ.๘๐๘ ใช้เวลาทั้งสิ้น ๖ เดือน

พระเจดีย์องค์นี้มีฐานกว้าง ๑๒ วาครึ่ง สูงแต่ใจกลางขึ้นไป ๓๒ วา มีฉัตร ๗ ชั้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็โปรดให้มีการสวดปริตตมงคลและพุทธาภิเษกฉลองพระมหาเจดีย์องค์นี้ และจัดให้มีการมหรสพฉลอง ๗ วัน ๗ คืน ฝ่ายพระมหาเมธังกรก็โปรดเกล้าสถาปนาเป็นที่ "อตุลสัตตยาธิกรณมหาสวามีเมธังกร" โปรดให้พำนักที่สังฆาราม อยู่ทางทิศใต้เวียงลำพูน สันนิษฐานว่าคือ วัดประตูลี้ในปัจจุบันนี้ เพราะว่าวัดนี้มีชื่อเป็นทางการว่า วัดสังฆารามมาจนถึงปัจจุบัน

ในสมัยพระเมืองแก้วนั้น พระองค์ทรงนำรั้วทองเหลืองมาจากเมืองเชียงแสน ล้อมองค์พระธาตุ รั้วเดิมอาจจะผุพังลงตามกาลเวลา พระเจ้ากาวิละได้บูรณะใหม่ ปัจจุบันรั้วโลหะล้อมองค์พระธาตุมี ๒ ชั้น ชั้นในสุดทำเป็นสำเภาทอง ประดับด้านบนทั้ง ๔ ด้าน

ความงามของพระบรมธาตุนั้นกวีผู้แต่งนิราศหริภุยชัยได้บรรยายไว้ในงานกวีนิพนธ์นี้ว่า

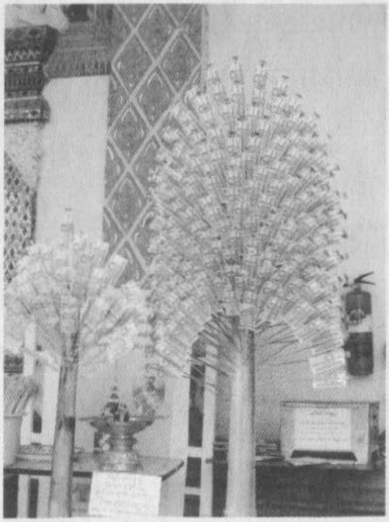
มหาชินธาตุเจ้า เจดีย์
เหมือนแท่งทิพย์สิงคี คู่เพี้ยง
ฉัตรคำคาดมณี ควรค่า เมืองแฮ
เปลวเปล่งดินฟ้าเสี้ยง สว่างเท้าอันพร

เจดีย์ชินธาตุเจ้า ศรีสถาน
โสภิตพะงาปาน เกษเกล้า
ทัศมนมิพอปาน พอคู่ ครบเอย
ฤาเลิศไตรทิศเท้า เท่าเว้นจุฑาศรี

มหาชินธาตุเจ้า จอมจักร
เป็นปิ่นทศลักษณ์ เลิศหล้า
เล็งแลมิใครทัก เทียมแทกได้เลย
เทียมแทกวางไว้ฟ้า ฟากฟ้าดาวดึงส์

ระวังเวียงแวดชั้น สมสอง สว่างแฮ
ทุกแจ่งเฉลิมฉัตรทอง แทกเอื้อม
พิหารสี่หลังยอง ยังเงื่อน งามเฮย
เทียมระวังซ้อนเชื้อม สี่ด้านเถิงถลู

ฯลฯ

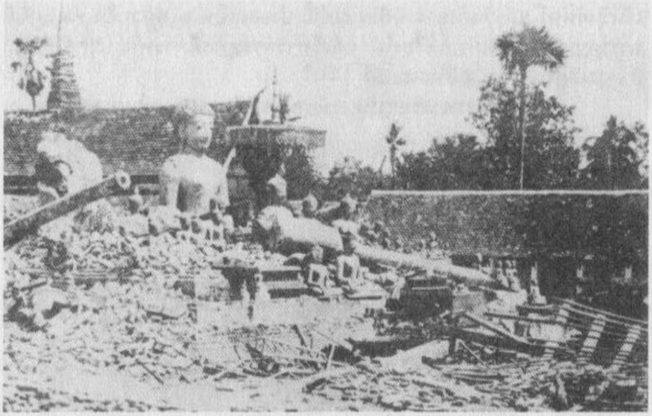

สุวรรณเจดีย์ หรือ เจดีย์ปทุมวดี

ภายในเขตพุทธาวาสมีเจดีย์ก่ออิฐทรงสี่เหลี่ยมคล้ายกับเจดีย์มหาพล ที่วัดจามเทวี เจดีย์องค์นี้มีชื่อว่า เจดีย์ปทุมวดี โดยเรียกตามพระนามของผู้สร้าง คือพระนางปทุมวดี อัครมเหสีของพระยาอาทิตยราช เจดีย์องค์นี้มีชื่อเรียกตามตำนานอีกชื่อหนึ่งว่า "สุวรรณเจดีย์" เนื่องจากว่าเดิมทีนั้นเจดีย์องค์นี้หุ้มด้วยแผ่นทองทั้งองค์ ปัจจุบันคงเหลือแผ่นทองจังโกฏให้เห็นบ้างที่ยอดของเจดีย์ ตามตำนานมูลศาสนากล่าวว่า

"ฝ่ายนางปทุมวดีผู้เป็นอัครมเหสีนั้น ก็ให้ก่อเจดีย์องค์หนึ่งเป็นเหลี่ยมภายข้างก้ำเหนือมหาธาตุเจ้า นางก็ให้ใส่ทองคำลงที่ยอดจึงให้ชื่อว่า "สุวรรณเจดีย์" ครั้นว่าเสร็จพร้อมบริบูรณ์แล้ว นางก็ให้ฉลองบูชาสักการมากนัก"

สภาพของพระวิหารหลวงที่ถูกพายุพัดทลายลงในปี ๒๔๕๘
(ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

องค์พระธาตุหริภุญชัยมีรั้วล้อมรอบทั้งสี่ด้าน แต่ละด้านมี หอยอ หรือหอที่ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูป เดิมทีนั้นสร้างด้วยไม้ ต่อมาได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ดังที่เห็นในปัจจุบันนี้ มุมทั้งสี่ของรั้วที่ล้อมพระธาตุนั้นมีเทวดาอารักษ์ประจำอยู่ ซึ่งน่าจะได้แก่ท้าวจตุมหาราช เทวดาบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกผู้รักษาโลกทั้ง ๔ ด้าน รอบองค์พระธาตุมีพระวิหารพระเจ้าพันตน ด้านใต้เป็นวิหารพระพุทธ ส่วนด้านตะวันตกเป็นวิหารพระเจ้าทันใจ

วิหารหลวงนั้นเป็นวิหารที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาพระวิหารทั้งหมด วิหารหลวงหลังนี้เป็นวิหารหลวงที่สร้างขึ้นใหม่ในปี ๒๔๖๐ แทนวิหารหลวงหลังเดิมที่ถูกลมพายุพัดกระหน่ำจนพังทลายทั้งหลัง ตามคำบอกเล่าของผู้ที่เคยเห็นวิหารหลวงหลังเดิมนั้นต่างยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่ามีความงามมาก

ใต้วิหารพระเจ้าทันใจนั้นมีพิพิธภัณฑ์ของทางวัดซึ่งเปิดให้ชมทุกวันเว้นวันจันทร์ และวันอังคาร พิพิธภัณฑ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ หมวดคือ หมวดที่เป็นพระพุทธรูป และหมวดเครื่องไม้ หลังวิหารพระพุทธมีพระพุทธบาทจำลองประดิษฐานอยู่ในศาลาโถง

ด้านใต้ของพระวิหารหลวงมีหอไตรที่มีความสวยงามมากหลังหนึ่ง

ทัศนียภาพของหอไตร ก่อน พ.ศ.๒๕๐๐ จะเห็นมณฑปด้านขวามือ
ปัจจุบันไม่มีหลงเหลือให้เห็นแล้ว (ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

หอไตรหลังนี้ก่อฐานสูงประมาณ ๑ เมตร สองข้างของบันไดมีสิงโตหินศิลปะแบบจีนประดับที่หัวเสา ตัวหอไตรชั้นล่างก่ออิฐถือปูน มีประตูเข้าทางเดียว แต่ปิดตายไว้ ชั้นบนสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ที่นับว่าเด่นที่สุดคือมีการแกะสลักไม้ที่นำมาประกอบอย่างวิจิตรบรรจง ไม่ว่าจะเป็นหน้าบันหรือแม้แต่เสาและระเบียง หอไตรมีมุขหน้าและมุขหลัง โดยมีหลังคามุขลดหลั่นลงมา หลังคาทำเป็นสองชั้นซ้อนกัน มีช่อฟ้าใบระกาประดับ หลังคามุงด้วยแผ่นดีบุก การประกอบโครงสร้าง เป็นแบบโบราณคือ ยึดส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างด้วยหมุดไม้แทนการตอกตะปูเช่นในปัจจุบัน พื้นของหอไตรชั้นบนปูด้วยแผ่นไม้ที่มีขนาดหน้ากว้างประมาณ ๑ ฟุต หอไตรหลังนี้นับว่ามีความสวยงามที่สุดในภาคเหนือ ปัจจุบันได้รับการบำรุงรักษาให้คงสภาพเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง ทำให้มองดูแล้วเกิดความรู้สึกซาบซึ้งประทับใจในคุณค่าของสถาปัตยกรรมชิ้นนี้มากขึ้น

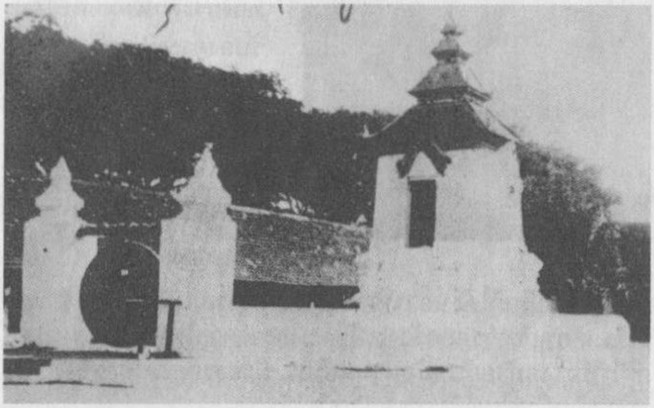

ทัศนียภาพของหอไตรปัจจุบัน (ถ่ายเมื่อ ตุลาคม ๒๕๔๘)

หน้าหอไตรมีเขาพระสุเมรุ หรือเขาสิเนรุจำลองตั้งอยู่ มีลักษณะคล้ายกับเจดีย์ขนาดเล็ก มีสัณฐานกลม ก่อด้วยอิฐถือปูน ส่วนยอดหล่อด้วยสัมฤทธิ์รองรับยอดที่ทำเป็นปราสาทลดหลั่นขึ้นไป ๗ ชั้น ส่วนฐานที่รองรับยอดปราสาทซึ่งอยู่ด้านบนสุดคือ สัตตบริภัณฑ์ หรือภูเขาที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุทั้ง ๗ ชั้น โดยมีเกษียรสมุทรคั่นระหว่างเขาแต่ละชั้น สัตตบริภัณฑ์นี้ช่างได้แกะสลักเป็นรูปป่าไม้ มีสัตว์ป่า ต้นไม้ และเหล่าอสูรที่อาศัยอยู่เชิงเขาพระสุเมรุเป็นองค์ประกอบที่ละเอียดมาก ด้านบนสุดที่ทำเป็นรูปปราสาททรงหกเหลี่ยม แต่ละด้านมีซุ้มประตูโล่งถึงกันหมด ปราสาทจำลองนี้คือ **ไพชยนต์มหาปราสาท** เป็นที่สถิตของพระอินทร์ ซึ่งเป็นเทวดาตามคติทางพุทธศาสนา ที่มีหน้าที่คอยดูแลความเป็นไปบนโลก และคอยช่วยเหลือคนดีที่ตกทุกข์ได้ยากหรือได้รับความเดือดร้อนดังที่ปรากฏในนิทานชาดกทั้งหลาย

ด้านเหนือของพระวิหารหลวงมีหอระฆังก่ออิฐถือปูนทำเป็นสองชั้นชั้นบนใช้เป็นที่แขวนระฆัง ส่วนด้านล่างแขวนกังสดาลขนาดใหญ่ อาจเรียกได้ว่าเป็นกังสดาลที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยก็ได้

กังสดาลใบนี้หล่อด้วยสัมฤทธิ์ ด้านหน้ามีคำจารึกบอกศักราชและคณะบุคคลที่สร้างไว้อย่างชัดเจน คือ ปี จ.ศ.๑๒๒๒ โดยพระกัญจนมหาเถระ วัดป่าเมืองแพร่ ร่วมกับเจ้าหลวงเชียงใหม่ หล่อที่วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร แล้วนำมาถวายพระบรมธาตุเป็นพุทธบูชา

เดิมทีนั้นกังสดาลใบนี้ประดิษฐานไว้หน้า “หอพระนาค” ภายหลังหอนี้ถูกรื้อลงและมีการสร้างหอระฆังหรือหอกังสดาลขึ้นมาแทนดังที่ปรากฏในปัจจุบัน(ภาพจากจดหมายเหตุแห่งชาติ)

หอระฆังหรือหอกังสดาลในปัจจุบัน (ถ่ายเมื่อ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๘)

เจดีย์เชียงยัน

เจดีย์เชียงยัน เป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่ในเขตสังฆาวาส โดยตั้งอยู่ที่คณะเชียงยัน ซึ่งในปัจจุบันเป็นโรงเรียนเมธีวุฒิกร ในตำนาน มูลศาสนากล่าวว่า เจดีย์องค์นี้สร้างในสมัยของ **พระยาสรรพสิทธิ์** ในราวพุทธศตวรรษ ที่ ๑๗ ดังข้อความที่ว่า

"แล้วให้สร้างพระเจดีย์องค์หนึ่งชื่อรัตนเจดีย์ ให้มีที่บูชาพร้อมทุกอัน และ เมื่อพระยามีอายุได้ ๑๙ ปี ก็ให้ฉลองพระเจดีย์"

องค์เจดีย์มีสัณฐานเป็นทรงสี่เหลี่ยม แต่ละด้านมีซุ้มประจำด้านละ ๑ ซุ้ม เหนือซุ้มนั้นมีร่องรอยแสดงให้เห็นว่าเคยมีลายปูนปั้นที่มีความสวยงามประดับ มุมด้านบนของเจดีย์มียอดเล็ก ๆ ประดับทั้งสี่มุม ยอดของเจดีย์แบ่งออกเป็นสามส่วน ส่วนฐานก่อเป็นทรงแปดเหลี่ยมมีลายปูนปั้นประดับที่ท้องกระดาน ถัดขึ้นไปมีบัวกลุ่ม รองรับองค์ระฆัง เหนือองค์ระฆังทำเป็นบัวกลุ่มซ้อนกันขึ้นไป ๓ ชั้น ยอดบนสุดไม่ปรากฏเนื่องจากหักชำรุดไปแล้ว ในส่วนที่เป็นยอดเจดีย์มีร่องรอยให้เห็นถึงการหุ้มแผ่นทองด้วยฝีมือปราณีตมาก แม้แต่บัวแต่ละกลีบก็ได้รับการหุ้มทองไว้อย่างแนบเนียน การหุ้มแผ่นทองนี้คงจะทำขึ้นภายหลังการก่อสร้างเจดีย์ เนื่องจากว่าในส่วนยอดเหนือบัวกลุ่มชั้นล่างสุดที่มีรูปทรงคล้ายกับหม้อน้ำมนต์นั้น มีร่องรอยของการหลุดล่อนของแผ่นทอง เผยให้เห็นด้านในที่มีลายปูนปั้นประดับ

ในเขตคณะอัฏฐารสมีวิหารพระอัฏฐารส ซึ่งเป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนมีขนาดใหญ่ สูงถึง ๑๘ ศอก พระพุทธรูปองค์นี้สร้างในสมัยพระเจ้าธัมมิการาช ซึ่งครองนครหริภุญชัย เป็นรัชกาลถัดจากรัชกาลของพระยาอาทิตยราชด้านหน้าของวิหารพระอัฏฐารสมีโบสถ์ภิกขุณีและวิหาร พระสังกัจจายน์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนปิดทองอร่ามงามตา พระพุทธรูปองค์นี้มีอายุการสร้างระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ นิราศหริภุญชัยได้กล่าวถึงพระพุทธรูปองค์นี้ว่า

นาภีสมสวดสร้าง	มหากระจาย
ปูอาสน์อิงเขนยหลาย	ลูกซ้อน
เทียนทุงทีปถือถวาย	เคนคู่ ควรเอย
ก็เท่าทพเจ้าจ้อน	เอาอ้างปณิธา ฯ

สภาพโดยทั่วไปของสถาปัตยกรรมในวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร นั้นค่อนข้างจะดีมาก เนื่องจากเป็นวัดหลวงมาแต่โบราณ นอกจากนี้ยังมีที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองอีกด้วย ทางกรมศิลปกรยังได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานตั้งแต่ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ และประกาศกำหนดขอบเขตของโบราณสถานเมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๒๒

ประเพณีการถวายกฐิน

กฐิน แรกเริ่มเดิมทีก็เริ่มขึ้นเฉพาะภิกษุสงฆ์ในวัดก่อน คฤหัสถ์ยังทำไม่ได้เหมือนปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นธรรมเนียมของภิกษุผู้อยู่ในอาวาสเดียวกัน จะต้องถือนิสัย คือ ถือความพึ่งพักขอความเป็นศิษย์เล่าเรียนพระธรรมวินัยในสำนักพระเถระก่อน ถึงคราวจะจากไปเป็นเหตุให้ภิกษุทั้งหลายคิดถึงอุปการคุณ จึงเรี่ยไรผ้าที่หาได้รูปละเล็กละน้อย ทำเป็นสบงจีวร สังฆาฏิ เพื่อถวายเป็นที่ระลึก

ดังนั้น จึงมีพุทธานุญาตให้สงฆ์ทำกฐินนี้ เพื่อจะส่งเสริมอุปการคุณแก่ผู้ใหญ่ และปฏิบัติกิจการของผู้น้อยให้เจริญขึ้นด้วย สามัคคีธรรม และทั้งยังจะเป็นการฝึกหัดภิกษุผู้ไม่ชำนาญในการตัดและเย็บจีวรอีกด้วย

ประเพณีถวายผ้ากฐินของล้านนาไทย

ในสมัยโบราณล้านนาไทยไม่ค่อยนิยมทอดกฐินกันอย่างในสมัยปัจจุบัน เนื่องมาจากการถวายกฐินเป็นงานใหญ่ ต้องตระเตรียมมาก โดยเฉพาะการเตรียมบริวารกฐินและการเลี้ยงดูญาติพี่น้องมิตรสหายที่มาร่วมงาน ผู้ถวายกฐินจะต้องเป็นคนมีฐานะดี มีเจตนาศรัทธาแรงกล้า จึงจะถวายได้ การทำบุญกฐินในสมัยโบราณจึงมีน้อย แต่การถวายกฐินนับเป็นประเพณีสำคัญอยู่ เมื่อผู้มีศรัทธาในหมู่บ้านผู้ใดผู้หนึ่ง มีเจตนาจะถวายกฐิน ประกาศให้รู้ด้วยการไปจองไว้ที่วัด จึงทำความชื่นชมยินดีแก่ชาวบ้านใกล้เรือนเคียง เมื่อคราวมีงาน จึงมาร่วมด้วยเป็นอันมาก

กฐินแปลว่าอะไร

กฐิน แปลว่า ไม้สะดึง คือ กรอบไม้ชนิดหนึ่งใช้สำหรับขึงผ้าให้ตึง สะดวกแก่การตัดเย็บ ในสมัยโบราณ เพราะช่างไม่มีความชำนาญ อีกทั้งผ้าไตรจีวรของพระภิกษุเป็นผ้าผืนเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง ยากที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัว การเย็บจีวรนั้นพระทั้งหลาย ก็จะมาช่วยกัน อุบาสก อุบาสิกาก็จัดหาน้ำดื่มเป็นต้น มาถวายพระภิกษุสามเณร การเย็บจีวรนี้แม้เป็นเรื่องธรรมดา แต่ก็ต้องช่วยกันทำหลายคน

- โดยความหมาย ผ้ากฐิน ก็คือ ผ้าที่สำเร็จรูปโดยอาศัยไม้สะดึง
- ผู้ทอดกฐิน คือ ผู้นำกฐินไปถวายแก่สงฆ์
- องค์ครองกฐิน ก็คือ ภิกษุผู้ได้รับผ้ากฐิน

ประวัติความเป็นมาที่เกิดการทอดกฐิน

ในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุรับผ้ากฐินโดยนัยว่า สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เชตวันมหาวิหาร ครั้งนั้นภิกษุชาวเมืองปาไฐยยะ (ตะวันตกแคว้นโกศล) เดินทางมาเพื่อหวังเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ไม่ทันเพราะใกล้ฤดูเข้าพรรษา จึงจำต้องจำพรรษาในเมืองสาเกต แต่ก็ลำบากในฐานะ อาคันตุกะต่างมีจิตใจคิดถึงพระพุทธเจ้าตลอดเวลา

ครั้นออกพรรษา ก็รีบเดินทางมายังเมืองสาวัตถี ระหว่างทางพื้นดินยังเป็นหลุม เป็นโคลน ภิกษุทั้งหลายเดินผ่านก็เปื้อนจีวรและร่างกาย จีวรก็อุ้มน้ำไว้ หนักอึ้งลำบากแก่ร่างกายยิ่ง ครั้นเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ก็ทรงตรัสถามความเป็นมา ตรัสธรรมิกถา ภิกษุเหล่านั้นได้สำเร็จพระอรหันต์ ลำดับนั้นพระพุทธองค์ทรงดำริถึงความลำบากของภิกษุเหล่านั้น เห็นว่า

"กฐินตฺถาโร จ นาเมโส สพฺพพุทเธหิ อนุญาโต"

- การกรานกฐินนั้น พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงอนุญาตมา ดังนั้น จึงประชุมสงฆ์ อนุญาตให้พระภิกษุรับผ้ากฐินได้ ในฤดูออกพรรษา

นางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้เห็นความลำบากของพระภิกษุสงฆ์ ๓๐ รูป ที่เดินทางมาจากเมืองปาฐาเหล่านั้น มีความประสงค์จะถวายผ้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผ้ากฐิน ได้เข้ากราบทูลขอพระบรมพุทธานุญาตจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งก็ทรงอนุญาตให้นางวิสาขา จัดถวาย นับเป็นคนแรกที่ถวายผ้ากฐินในพุทธศาสนา นับแต่นั้นมา พุทธบริษัทก็เริ่มพิธีทำบุญทอดกฐิน จนกลายมาเป็นประเพณีตราบเท่าทุกวันนี้

ความเป็นมาของประเพณีทอดกฐิน

การทอดกฐินสำหรับล้านนาไทย ได้แพร่หลายและนิยมทำกันมากขึ้นในยุครัตนโกสินทร์นี้ มีประชาชนนิยมทำกันทุกแห่งหนในคราวเทศกาลหลังออกพรรษาแล้ว เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประเพณีทอดกฐินสมบูรณ์ขึ้น จะได้นำเอาประเพณีทอดกฐินของไทยภาคกลางมากล่าวไว้ต่อไป

- การทอดกฐินตามพิธีทางศาสนาของไทย ได้เริ่มมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ดังหลักฐานศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ว่า

"คนเมืองสุโขทัย มักทาน ทรงศีล โอยทาน ทั้งพ่อขุนชาวแม่เจ้า ท่วยปั่วท่วยนาง ต่างทรงศีลเมื่อฤดูเข้าพรรษา เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรานกฐินมี พนมเบี้ย พนมหมาก พนมดอกไม้ โดยทานแล่ปีแล่ญิบล้านไปสวดญัติกฐินตั้งอรัญญิกพ้น เมื่อจะเข้ามาเวียงเรียงกันแต่อรัญญิกพ้น ท้าวหัวลานคำปง คำกลอยด้วยเสียงพาทย์ เสียงพิณ ใครมักเล่นเล่น ใครมักหัว หัว เมืองสุโขทัย มี ๔ ประตูหลวง เทียนญอม คนเสียดกันเข้าเผาเทียนเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้ดังจักแตก"

เขตกำหนดการทอดกฐิน

ครั้นออกพรรษาแล้ว ก็เป็นธรรมเนียมต้องอยู่เพื่อซ่อมผ้าไตรจีวร อีกเดือนหนึ่งคือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ - ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่า "จีวรกาล" ปกติจีวรของภิกษุเก่าบ้าง ใหม่บ้าง ดีบ้าง เลวบ้าง แล้วแต่จะให้ เมื่อเปื่อยขาดก็จำเป็นหาใหม่ ทำใหม่ ดังนั้นพระพุทธองค์จึงให้อยู่ทำจีวรในอาวาสที่มีพระมาก มีพระประสงค์เพื่อจะให้ช่วยเหลือกัน ภิกษุที่มีพรรษามากก็สอนให้ภิกษุที่มีพรรษาน้อย ผู้ไม่ชำนาญในการเย็บจะได้อาศัยผู้ชำนาญ

ดังนั้น ถ้าใครจะทอดกฐินจะต้องทอดกฐินในระยะนี้ จะทอดก่อนหรือหลังไม่ได้ แต่มีข้อยกเว้น ถ้าทายกผู้จะทอดกฐิน มีกิจที่จะไปทัพ สามารถจะทอดก่อนกำหนดได้ตามพุทธานุญาต

กฐินมีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. **กฐินหลวง** คือ กฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทอดเอง โปรดเกล้าให้พระบรมวงศานุวงศ์ไปแทน หรือข้าราชการ ประชาชน ผู้ใดผู้หนึ่ง หรือคณะขอพระราชทานผ้ากฐินไปทอด ๕ วัดหลวง วัดใดวัดหนึ่ง

๒. **กฐินราษฎร์** คือ กฐินที่ผู้มีจิตศรัทธาผู้ใดผู้หนึ่ง หรือคณะรับจองทอด ณ วัดราษฎร์วัดใดวัดหนึ่ง

ผู้ประสงค์ทอดกฐินจะทำอย่างไร

พุทธศาสนาถือว่า การทำบุญทอดกฐินได้บุญมาก เพราะได้ทำเพียงครั้งเดียวหรือปีละครั้ง กำหนดเวลาที่ทรงอนุญาตเสียด้วย ดังนั้นใครอยากจะทอดกฐินพึงปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. จองกฐิน

พอเข้าพรรษาแล้ว พึงไปนมัสการเจ้าอาวาสวัดนั้น กราบเรียนว่าตนมีจุดประสงค์จะขอทอดกฐิน และปิดประกาศหนังสือไว้วัดนั้น ๆ เพื่อให้รู้ทั่ว ๆ การจองเนิ่น ๆ นี้ ก็เพื่อให้ตนได้ทอดตามที่ต้องการ หากไม่จองนั้นอาจจะมีผู้อื่นมาจองก่อน ที่กล่าวมานี้เป็นวัดราษฎร์ที่มีสิทธิ์จองได้ทุกวัด ส่วนสำหรับพระอารามหลวง มีธรรมเนียมว่าต้องเป็นกฐินหลวง ครั้นทายกทายิกากราบเรียนท่านเจ้าอาวาสแล้ว ต้องทำหนังสือยื่นสังฆาธิการกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ขอเป็นกฐินพระราชทาน เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว คนธรรมดาจึงจะจอง

๒. การเตรียม

ครั้นจองและกำหนดวัดทอดกฐินเรียบร้อยแล้ว เมื่อออกพรรษาสมภารเจ้าอาวาส ก็ประกาศแก่ศรัทธาชาวบ้านว่า วันนั้นวันนี้เป็นวันทอดกฐิน เพื่อร่วมแรงร่วมใจกันจัดงาน

ครั้นถึงกำหนด ก็เตรียมเครื่องผ้ากฐิน คือ ไตรจีวร พร้อมทั้งปัจจัยเครื่องบริขารอื่น ๆ ตามแต่ศรัทธา (ถ้าจัดเต็มที่มักมี ๓ ไตร คือ องค์ครองและคู่สวดองค์ละ ๑ ไตร)

๓. วันงาน

กฐินเป็นงานใหญ่ ดังนั้นการจัดงานโดยมากจัดเป็น ๒ วัน คือ

๑. วันแรก ตั้งองค์กฐินที่บ้านเจ้าภาพ หรือที่วัดก็ได้ กลางคืนมีมหรสพสมโภช ครึกครื้น ญาติพี่น้องมักจะไปร่วมอนุโมทนา

๒. วันทอด ถ้าไปทางบกก็มีขบวนแห่รถ หรือเดินขบวนกันไป มีแตรวงนำหน้า ถ้าไปทางเรือก็มีขบวนแห่เรือ การแห่มักแห่ไปตอนเช้าและเลี้ยงเพลพระ การทอดกฐินจะทอดตอนเช้าหรือบ่ายก็ได้สุดแต่ความสะดวก

๔. การถวายกฐิน

เมื่อพระสงฆ์ประชุมพร้อมกันแล้ว เจ้าภาพอุ้มผ้ากฐิน นั่งหันหน้าตรงต่อพระประธาน ตั้ง นะโม ๓ จบ แล้วหันหน้ามาทางพระสงฆ์กล่าวคำถวายกฐิน ๓ จบ

เมื่อกล่าวคำถวายแล้ว พระสงฆ์จะรับว่า "สาธุ" พร้อมกัน หลังจากนั้นเจ้าภาพ จะมอบผ้าแก่พระสงฆ์ทั้ง ๓ ไตร ซึ่งรวมทั้งผู้ครองกฐินด้วย (บางแห่งนิยมให้พระรูปที่ ๒ รับประเคนแทนสงฆ์ทั้งหมด) เสร็จแล้วก็ถึงพิธีการอุปโลกน์ จากนั้นเจ้าภาพถวายไทยธรรมอื่น ๆ พระสงฆ์อนุโมทนาเสร็จพิธี (เป็นที่น่าสังเกต คือ บางแห่งทำในโบสถ์ก็มี ฉะนั้นหลังจากเจ้าภาพกล่าวคำถวายและประเคนผ้าทั้ง ๓ ไตรแล้วนั้น พระสงฆ์จะทำพิธีประกาศต่อสงฆ์คืออุปโลกน์กรรมและสวดญัติ คือ มอบผ้าให้แก่ผู้ครองกฐิน เสร็จแล้ว ท่านผู้ครองก็เอาไตรนั้นไปทำพินทุอธิษฐาน แล้วออกไปครองผ้า เจ้าภาพถวายไทยธรรมพระสงฆ์อนุโมทนา)

คำอุปโลกน์กฐิน

โดยทั่วไปแล้วมี ๒ แบบ คือ

๑. แบบ ๒ รูป (สำหรับองค์ครองคือ เจ้าอาวาส)

๒. แบบ ๔ รูป (สำหรับองค์ครองคือ พระลูกวัด)

แบบ ๒ รูป

รูปที่ ๑ กล่าวว่า

"ผ้ากฐินทานกับผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้เป็นของ......ได้พร้อมเพรียงกันนำมาถวายแก่พระภิกษุในอาวาสนี้......บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงจะเห็นสมควรแก่พระภิกษุรูปใด จงพร้อมกันยอมอนุญาตให้แก่ภิกษุรูปนั้นเทอญ"

เมื่อประธานสงฆ์กล่าวอุปโลกน์จบแล้ว พระรูปที่สองรองจากผู้เป็นประธานสงฆ์กล่าวอุปโลกน์เผดียงสงฆ์ ขออนุมัติในที่ประชุมสงฆ์ต่อไป

รูปที่ ๒ กล่าวว่า

"ผ้ากฐินกับทั้งอานิสงสบริวารทั้งหลายทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าคิดพิจารณาเห็นสมควรแก่....(ชื่อฉายาขององค์ครองกฐิน) ผู้มีสติปัญญาสามารถกฐินัติถารกิจให้ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้ ถ้าไม่เห็นสมควรจงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ถ้าเห็นสมควร จงให้ศัพพสัททสัญญาณสาธุการขึ้นให้พร้อมกัน พระสงฆ์ทั้งปวงเปล่งวาจา "สาธุ" พร้อมกัน

แบบ ๔ รูป

"ผ้ากฐินกับผ้าอานิสงส์บริวารทั้งปวงนี้ ก็แลพระสงฆ์บริษัทมีเอกฉันทานุมัติพร้อมกันยอมถวายแด่....แล้ว ขอพระสงฆ์จงอย่าได้ถือเอาผ้าไตรจีวร ซึ่งเป็นบริวารแห่งผ้ากฐินตามลำดับผ้าพรรษาเลย จงถวายแด่.... ด้วยอุปโลกน์วาจานี้ ส่วนผ้ากฐินทานนั้นถึงพระสงฆ์ทั้งปวงจะยินยอมพร้อมใจกันถวายด้วยอุปโลกน์วาจาก็ไม่ขึ้น ต้องถวายด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ตามพระบรมพุทธานุญาต

เพราะฉะนั้น ขอพระสงฆ์จงทำสังฆกรรมสันนิษฐานว่า จงถวายผ้ากฐินทานนั้นแด่ ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาอันไม่กำเริบตามสมควรแก่สถานะ ณ กาลบัดนี้ เทอญฯ" พระสงฆ์รับ "สาธุ" พร้อมกัน

๔. พิธีกรานกฐิน

พิธีกรานกฐินนี้ เป็นพิธีฝ่ายภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ คือ ภิกษุผู้ได้รับมอบผ้ากฐินนั้น นำผ้ากฐินไปทำเป็นไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่ง เย็บ ย้อม เรียบร้อยดีแล้ว เคาะระฆังประชุมกันในโรงพระอุโบสถ ภิกษุผู้รับผ้ากฐิน ผ้าเก่า อธิษฐานผ้าใหม่ที่ตนได้รับนั้นเข้าชุดเป็นไตรจีวร

- เสร็จแล้วภิกษุรูปหนึ่ง ขึ้นสู่ธรรมาสน์แสดงธรรมเทศนากล่าวเรื่องประวัติและอานิสงส์กฐิน ครั้นแล้วภิกษุผู้รับผ้ากฐิน นั่งคุกเข่า ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วเปล่งวาจาในท่ามกลางชุมนุมสงฆ์นั้น ตามลักษณะผ้าที่กรานดังนี้

ถ้าเป็นผ้าสังฆาฏิ เปล่งวาจากรานกฐินว่า

"อิมายะ สังฆาฏิยา กฐินัง อัตถรามิ" (ว่า ๓ หน)

ถ้าเป็นผ้าอุตตราสงค์ เปล่งวาจากรานกฐินว่า

"อิมินา อุตตราสังเคนะ กฐินัง อัตถรามิ" (ว่า ๓ จบ)

ถ้าเป็นผ้าอันตราวาสก เปล่งวาจากรานกฐินว่า

"อิมินา อนัตรวาสเกน กฐินัง อัตถรามิ" (ว่า ๓ จบ)

ลำดับนั้น สงฆ์นั่งคุกเข่าพร้อมกันแล้วกราบพระ ๓ หน เสร็จแล้วตั้งนะโมพร้อมกัน ๓ จบ แล้วผู้ได้รับกฐิน หันหน้ามายังกลุ่มภิกษุสงฆ์กล่าวคำอนุโมทนาประกาศว่า

"อัตถตัง อาวุโส สังฆัสสะ กฐินัง ธัมมิโก กฐินัตถาโร อนุโมทามิ" ว่า ๓ จบ คำว่า **"อาวุโส"** นั้น ถ้ามีภิกษุรูปอื่น ซึ่งมีพรรษาแก่กว่าภิกษุผู้ครองกฐิน แม้เพียงรูปเดียวก็ตามให้เปลี่ยนเป็น **"ภันเต"**

ต่อจากนั้น สงฆ์ทั้งปวงรับว่า **"สาธุ"** พร้อมกันแล้ว ให้ภิกษุทั้งปวงอนุโมทนา เรียงองค์กันไปทีละรูป ว่า **"อัตถตัง ภันเต สังฆัสสะ กฐินัง ธัมมิโก กฐินนัตถาโร อนุโมทามิ"** (ว่า ๓ จบ) สงฆ์ทั้งปวงรับว่า **"สาธุ"** พร้อมกัน ทำดังนี้จนหมดผู้ประชุมอนุโมทนา (ถ้าผู้อนุโมทนามีพรรษาแก่กว่าสงฆ์ทั้งปวง ให้เปลี่ยนคำว่า **"ภันเต"** เป็น **"อาวุโส"**

ในการกล่าวคำอนุโมทนานี้ พึงนั่งคุกเข่าประนมมือ หันหน้าตรงต่อพระพุทธปฏิมา ว่า พร้อมกันอีก ๓ จบ แต่ให้เปลี่ยนคำว่า **"อนุโมทามิ เป็น อนุโมทาม"** เป็นอันเสร็จพิธีไปขั้นหนึ่ง

ต่อจากนั้นกราบพระ ๓ หน นั่งพับเพียบ สวดปาฐะ และคาถาเนื่องด้วยกฐิน จบแล้วเป็นอันเสร็จพิธีกรานกฐิน

ในการทอดกฐินนี้ ยังมีพิเศษที่ควรนำมากล่าวไว้ด้วยคือ

๑. จุลกฐิน

๒. ธงจระเข้

๑. จุลกฐิน คือ กฐินพิเศษ เป็นงานที่มีพิธีมาก ถือว่า มีอานิสงส์มากด้วย วิธีทำ คือ การเก็บฝ้ายมากรอเป็นด้าย และทอให้แล้วเสร็จเป็นผืนในวันเดียวกัน แล้วนำไปทอดในวันนั้นเลย กฐินชนิดนี้ต้องทำแข่งกับเวลา ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมทำกันแล้ว

๒. ธงจระเข้ ปัญหาว่าเพราะเหตุใดจึงมีธงจระเข้ ยกขึ้นในวัดที่ทอดกฐินแล้ว พอมีข้อสันนิษฐานดังนี้

๑. ในสมัยโบราณ การเดินทางต้องอาศัยดาว การเคลื่อนขบวนทัพต้องอาศัยดาว เพราะดาวนี้ขึ้นในตอนจะจวนสว่าง การทอดกฐินนั้นบางวัดอยู่ไกลต้องไปแต่เช้า จึงอาศัยดาว เมื่อทอดกฐินเสร็จแล้วจึงทำธงจระเข้ปักไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่าทอดกฐินแล้ว

๒. โดยเล่าเป็นนิทานว่า อุบาสกผู้หนึ่งแห่กฐินไปในทางเรือ จระเข้อยากได้บุญ จึงอุตส่าห์ว่ายตามเรือไป แต่ยังไม่ถึงวัด ก็หมดกำลังลง จึงบอกอุบาสกว่า ไปไม่ไหวเหนื่อย วานท่านช่วยเขียนรูปข้าพเจ้าด้วย เพื่อเป็นสักขีพยานว่าได้ไปร่วมในการกุศลด้วยเถิด ดังนั้น อุบาสกผู้นั้นจึงได้เขียนรูปจระเข้ยกเป็นธงขึ้นในวัดเป็นครั้งแรก สืบจนถึงปัจจุบัน (รูปตะขาบ ก็มีเรื่องเล่าเช่นเดียวกับจระเข้แต่เป็นกฐินที่ไปทางบก)

อานิสงส์องค์กรานกฐิน ๕ ประการสำหรับพระสงฆ์

๑. เข้าบ้านโดยมิต้องบอกลาภิกษุด้วยกัน

๒. เอาไตรจีวรไปโดยไม่ครบสำรับได้

๓. ฉันอาหารเป็นคณะโภชน์ได้

๔. เก็บจีวรไว้ได้ตามใจปรารถนา

๕. ลาภที่เกิดขึ้นเป็นของเธอผู้จำพรรษาในวัดนั้น

อานิสงส์ทอดกฐินสำหรับชาวบ้าน

พุทธบริษัทถือกันว่า การทอดกฐินมีบุญอานิสงส์มาก ยากที่ชาวบ้านจะถวายได้ เนื่องจากในสมัยโบราณ ผ้าจีวรและบริขารหายาก พระสงฆ์จะทำจีวรแต่ละผืน ต้องใช้เวลาหาผ้าแต่ละชิ้นมารวมกันไว้แล้วใช้ไม้กฐินคือสะดึงช่วยเย็บให้มีร่องผ้าตะเข็บตรงกัน การถวายผ้าครบชุดของประชาชนจึงทำได้ยาก เพราะผ้าทุกชิ้นต้องใช้ทอมือ เป็นหัตถกรรมมิได้มีอุตสาหกรรมโรงงานทอผ้าอย่างสมัยปัจจุบัน ดังนั้นในพระสุตันตปิฎก ได้แสดงให้เห็นอานิสงส์ของการทอดกฐินว่า

"มีเศรษฐีในเมืองปัญจาละผู้หนึ่ง เกิดศรัทธาแรงกล้าจะถวายผ้ากฐินแด่พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขได้ตระเตรียมทอดกฐินเป็นการใหญ่ให้บริวารเตรียมการจนครบชุดสมกับงานทำบุญของเศรษฐี

ขณะที่เศรษฐีเตรียมการทำบุญอยู่นั้น มีนางทุคตะยากเข็ญนางหนึ่ง เข้ามารับจ้างทำงานบ้านเศรษฐี ได้ค่าจ้างไปซื้ออาหารเลี้ยงชีวิตทุกวัน นางได้เห็นเศรษฐีทำความดีอย่างนั้น ก็เกิดศรัทธาอยากจะทำบุญกุศลความดีเหมือนกัน แต่ความยากจนช่างเป็นอุปสรรคยิ่งนัก นางได้พยายามเก็บเงินจากการรับจ้างไว้ส่วนหนึ่งนำไปซื้อผ้าเนื้อหยาบมาชิ้นหนึ่ง นางก็นำไปย้อมสีเหลืองให้เข้ากันได้กับสีของพระสงฆ์ แล้วนำไปขอร่วมทำบุญกับเศรษฐี ในวันที่เศรษฐีไปทำบุญ ขณะที่พระสงฆ์อนุโมทนานั้น นางก็ตั้งปณิธานว่า "ชาตินี้ข้าพเจ้าเป็นคนยากจนแสนสาหัส หาเช้ากินค่ำ ชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ หยาดเหงื่อไหลไม่หยุดสักวัน ด้วยอานิสงส์แห่งการถวายผ้ากฐินนี้ เกิดมาภพหน้าชาติหน้า ขอได้พ้นทุกข์ยากเกิดในสกุลของคนร่ำรวยเถิด และเมื่ออยู่ในวัยสาวของให้เป็นหญิงรูปงาม ชายทั้งหลายเห็นขอให้หลงใหลจนเป็นบ้าเป็นหลังเถิด ให้สมกับที่ไม่มีใครเหลียวมองในชาตินี้ ขอสมปณิธานเถิดเจ้าข้า"

ด้วยบุญญานิสงส์แห่งกฐินทาน ทำให้นางเข็ญใจผู้นี้เกิดในสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เสวยทิพย์สมบัติแห่งเทพธิดา ชั่วระยะหนึ่งก็จุติลงมาเกิดในตระกูลของพราหมณ์มหาศาล คือ ตระกูลพราหมณ์ที่ร่ำรวยมาก นางได้รับการปฏิบัติอย่างกุลธิดาของเศรษฐี เมื่อเติบใหญ่เป็นสาววัย ๑๖ ปี ก็มีศิริโฉมงดงามยิ่งนัก ชายทั้งหลายในเมืองนั้น ต่างพากันหลวงใหลอย่างมาก แทบทุกคน ใครพบเห็นต่างก็มัวเมาบ่นบ้าไปตาม ๆ กัน บิดามารดาและญาติพี่น้องจึงขนานนามว่า "อุมมาตันตี" นางผู้ทำให้คนบ้า หรือ นางผู้ทำให้ชายหลงไหล ข่าวสารความงามของนางได้แผ่ขยายไปทั่วทิศน้อยใหญ่ทุกบ้านทุกเมือง ได้ทราบถึงพระกรรณแห่งพระราชาหนุ่มเมืองปัญจาละ พระองค์ก็มีพระทัยอยากได้นางมาเป็นพระมเหสี จึงใช้ราชทูตจำนวน ๘ คน ให้นำเครื่องราชบรรณาการไปสู่ขอนางอุมมาตันตี กับพราหมณ์มหาศาล ผู้เป็นบิดา ราชทูตเหล่านั้นเดินทางมาจากเมืองปัญจาละเป็นเวลาหลายวัน บรรลุถึงบ้านเวลากลางวันเที่ยงใกล้เที่ยง พราหมณ์ผู้เป็นบิดาของนาง จึงได้เชิญให้รับประทานอาหารกลางวัน ณ บ้านนั้น ขณะที่คนทั้ง ๘ กำลังรับประทานอาหารอยู่นั้น นางอุมมาตันตี ซึ่งแต่งตัวอย่างสวยงามเดินออก มาจากห้องของนางเพื่อจะเข้าไปยังห้องรับแขก ผ่านราชทูตเหล่านั้น คนทั้ง ๘ ซึ่งกำลังรับประทานอาหารอยู่ตกตะลึงพรึงเพริดในความงาม บางคนถือคำข้าว ค้าง บางคนเอาคำข้าวยัดเข้ารูหู บางคนเอาคำข้าวใส่จมูก เพราะความลืมตน พอรู้สึกตัวว่าได้ทำพลาดเช่นนั้น ต่างก็มีความละอายยิ่งนัก พากันเดินทางกลับไปทูลพระเจ้าปัญจาละว่า นางนั้นเป็นกาลกิณี ไม่น่าจะเป็นมเหสีของพระองค์

ต่อมานางอุมมาตันตี ได้พบกับเสนาบดีของพระยาปัญจาละและได้แต่งงานกัน มีเกียรติยศและมีความสุขตลอดอายุขัย

การทอดกฐินจึงอยู่ในดุลยพินิจของชาวพุทธผู้มีศรัทธา ปรารถนาจะได้บุญกุศลเช่นนั้น จึงนิยมทำกาลทานต่อมาตราบทุกวันนี้

คำถวายผ้ากฐินพระราชทาน

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (ว่า๓ จบ)

ผ้าพระกฐินทานกับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอปรด้วยพระราชศรัทธา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้..
น้อมนำมาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งจำพรรษาถ้วนไตรมาสในอาวาสวิหารนี้ ขอพระสงฆ์จงรับผ้าพระกฐินทานนี้ กระทำกฐินัตถารกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาตนั้น เทอญ

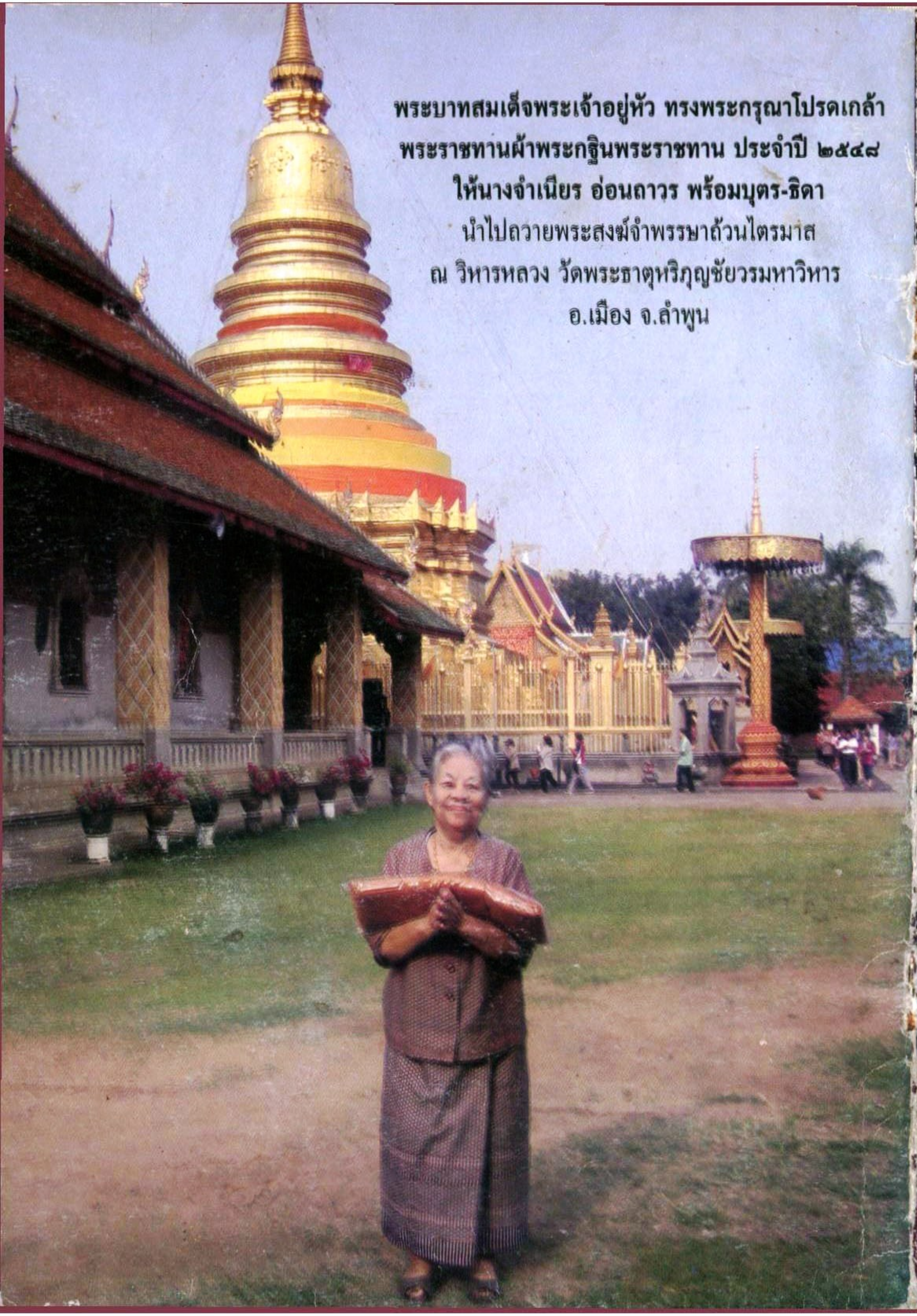
คำถวายผ้ากฐิน

อิมัง ภันเต สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

บรรณานุกรม

มณี พยอมยงค์.ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทยรวมเล่ม.เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, 2537.

จุลพงศ์ ขันติพงศ์.แหล่งศิลปกรรมในจังหวัดลำพูนและแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.ลำพูน : ลำพูนการพิมพ์, 2535.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
พระราชทานผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปี ๒๕๔๘
ให้นางจำเนียร อ่อนถาวร พร้อมบุตร-ธิดา
นำไปถวายพระสงฆ์จำพรรษาถ้วนไตรมาส
ณ วิหารหลวง วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร
อ.เมือง จ.ลำพูน